

Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri

Opinions Of School Administrators On Values Education Practices

Yazar(lar)

Hülya ÖZER

Ayşe Ana Anaokulu Kayapınar/Diyarbakır/TÜRKİYE
hulyaaslan21@gmail.com

Arzu AYDIN

Ayşe Ana Anaokulu Kayapınar/Diyarbakır/TÜRKİYE
gazem526@hotmail.com

Serap UTLU

Mehmet cansız Ortaokulu Bağlar/Diyarbakır/TÜRKİYE
seraputlu21@gmail.com

Tahsin DUMAN

Dökmetaş ortaokulu Yenişehir/Diyarbakır/TÜRKİYE
Tahsin21950@gmail.com

Yayın Bilgisi

Çalışma Türü: Araştırma makalesi

Geliş Tarihi: 10 Nisan 2022

Kabul Tarihi: 14 Haziran 2022

Cilt-Sayı: 3(4)

Atf

Özer, H., Aydın, A. Utlı, S. ve Duman, T. (2022). Okul Yöneticilerinin Değerler Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri, *Cihanşümül Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(4), s. 30-42

Öz

Bu araştırmanın amacı, okul yöneticilerinin değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerini belirlemektir. Araştırmada fenomenolojik tasarım yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada veriler devlet okullarında görev yapan 20 okul yöneticisinden yarı yapılandırılmış ve yönlendirici olmayan görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim öğretim yılında Diyarbakır ili Yenişehir ilçesi sınırları içinde devlet okullarında görev yapan okul yöneticileri oluşturmaktadır. Elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırma verilerinin sunumunda katılımcılara verilen kodlar kullanılmış ve bazı görüşlerden doğrudan alıntı yapılarak yorumlar desteklenmiştir.

Araştırma sonucunda okul yöneticilerinin değerler eğitimi uygulamalarının öğrenciler üzerinde kişisel gelişimlerine katkı sağlama, çevreye karşı hoşgörülü olma, ahlaki duyarlılığı artırma gibi birçok olumlu etkisinin olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Ayrıca okullarda değerler eğitimi uygulamalarının farklı şekillerde yürütüldüğü, uygulamaların öğrencilere akademik başarı, sorumluluk ve çevre bilinci kazandırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Değerler eğitimi ve uygulamalarının etkinliğini artırmak için eğitim yöneticileri, öğretmenler ve aileler arasında işbirliğini artıracak etkinlikler ve eğitim programları düzenlenebilir.

Anahtar Kelimeler: Akademik başarı, Değer, değerler eğitimi, eğitim yöneticisi

Abstract

The aim of this research is to determine the views of school administrators on values education practices. Phenomenological design method was used in the study. In this study, in which the qualitative research method was used, the data were obtained from 20 school administrators working in public schools with the semi-structured and non-directive interview technique. The study group of the research consists of school administrators working in public schools within the borders of Yenişehir district of Diyarbakır province in the 2021-2022 academic year. Descriptive analysis was used in the analysis of the obtained data. In the presentation of the research data, the codes given to the participants were used and the comments were supported by quoting directly from some opinions.

As a result of the study, it was seen that school administrators stated that values education practices had multiple positive effects on students such as contributing to their personal development, being tolerant towards their environment, and increasing moral sensitivity. In addition, it has been concluded that values education practices are carried out in different ways in schools, and the practices bring students academic success, responsibility and environmental awareness. In order to increase the effectiveness of values education and practices, activities and educational programs can be organized to increase cooperation between education administrators, teachers and families.

Keywords: Academic success, Value, values education, education administrator

1. GİRİŞ

Sosyal bir varlık olan insanın, diğer insanlarla barışık ve sağlıklı bir şekilde hayatını devam ettirebilmesi için toplumla bütünleşmeye, toplum içinde yaşamaya ihtiyacı vardır. Bu durum, insanın sosyal yaşayış, kültürel durum ve ahlaki kural gibi toplum üyelerinin geneli tarafından kabul görmüş ilkelere uyması ile mümkündür (Aladağ, 2009). Toplumsal kültürün oluşması; fertlerin değer yargılarının bir üst kimlik olarak toplumsal hayata yön vermesi ya da mevcut toplumsal değerlerin bireylere aktarılması ile gerçekleştirilebilir (Avcı, 2011). Ailede başlayan değerler eğitimi, okullarda resmi bir yapı içerisinde temel değerlerin öğrencilere kazandırılması ile devam eder (Alavı ve Rahımipoor, 2010). Eğitimleri süresince; öğrencilere, sadece bilişsel ve psiko-motor kazanımların verildiği bir anlayış, toplumu oluşturan fertlerin, değer, tutum vb. duyuşsal kazanımları elde edememelerine sebep olacaktır. Dolayısıyla, toplumsal bütünlüğün sağlanması ve ortak amaçların belirlenmesi zor, hatta imkânsız hale gelecektir (Aydın, 2012). Bu durum, değerler eğitiminin okullarda sistemli ve etkili bir biçimde yapılması zorunluluğunu ortaya çıkartmaktadır. Bu ise; ancak değerler eğitimi ile ilgili kavram ve konuların öğretmenler tarafından özümsemesi ile sağlanabilir. Bu çalışmada okul yöneticilerinin değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerini tespit etmektir.

İnsanların sosyal yaşamları değer yargıları üzerine kuruludur. Değer yargılarına göre düşünüp onlara göre hareket ederler. Bu bağlamda insanların değer yargılarının gelişimi aile içerisinde başlamaktadır (Dılmaç, 2002). Temeli ailede atılan değer yargılarının gelişimi ve yükselmesi okullarda oluşmaktadır (Çankırılı, 2015). “Bu şekilde düşünüldüğünde okulların bireylerin değer inançlarının oluşmasında önemi daha fazladır” (Ulusoy ve Dılmaç, 2015). Sosyal hayatımızı oluşturan ve düzenleyen, toplumsal huzuru ve mutluluğu sağlayan, bazı tehditlerin önüne geçmesine yardımcı olan değerlerin bireylere kazandırılmasında en önemli faktör eğitimidir.

Değerler eğitimi, eğitimin vazgeçilmez temel taşlarından biridir. Bireylere sunulan değerler eğitiminin uzun bir planlama gerektirdiği bilinmekte olup bu eğitimin bireylere aktarılma esnasında değerlerin gerçek yaşamla ilişkisini belirleyerek ortaya koymak gerekir (Çağlayan, 2013). Değerler dil, ırk, cinsiyet ve ülke sınırlarının ve tanımlamaların ötesinde bütün bilimlerin beslendiği kaynaktır. Okul yöneticileri, okullardaki değerler eğitiminin yürütülmesi sürecinde en önemli görevi üstlenmektedir. Değerler eğitiminde öğretmenler için ilk aşama, bireylerin değerlerini benimseyip yaşamalarına olanak sağlamak, kendi tutumlarının ve davranışlarının açık ve doğru bir biçimde gelişmesine rehberlik etmektir (Dılmaç, 2002). Okul yöneticileri, okul ya da sınıf içerisinde benimsedikleri eğitim felsefeleri doğrultusunda sergiledikleri davranışlar ile öğrencilere rol model olarak, onlara iyi kötü, doğru yanlış gibi kavramları öğretirken, öğrencilerin içinde bulunduğu toplumla barışık bir şekilde yaşamasını ve sosyalleşmesini sağlayarak öğrencileri içinde bulunulan toplum yaşamına hazırlamaktadır. Bu nedenle değer eğitimi sürecinde okul yöneticileri önemli bir role sahiptir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000). Bu çerçevede okul yöneticilerinin değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi, öğrencilerin daha verimli olmasına, eğitim ve öğretimin başarılı bir şekilde ilerlemesine yardımcı olacaktır. Dolayısıyla değerler eğitimi, çocukların akademik ve sosyal açıdan gelişimlerini desteklemektedir. Bu araştırma amacı okul yöneticilerinin değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Bu genel amaca bağlı olarak aşağıdaki maddeler ile okul yöneticilerinin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda yönetici görüşleri;

1. Değerler eğitimi hakkındaki görüşlerinizi paylaşabilir misiniz?
2. Okulunuzda değerler eğitimine ilişkin yapılan uygulamaları örneklerle açıklayabilir misiniz?

3. Okullarda değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilerin okuldaki davranışları üzerindeki etkilerini örneklerle açıklayabilir misiniz?

4. Değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilerin akademik başarılarına etkisine ilişkin görüşleri nelerdir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Deseni

Araştırma okul yöneticilerinin değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerinin belirlemeye yönelik nitel bir çalışmadır. Nitel araştırma tekniklerinin öne çıkan özellikleri doğal ortama duyarlılık sağlaması, araştırmacının katılımcı rolü olması, bütüncül bir yaklaşıma sahip olması, algıların ortaya konmasını sağlaması, araştırma deseninde esnekliği olması ve tümevarımcı bir analize sahip olmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu araştırma okul yöneticilerinin değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerini ortaya koymayı amaçlandığı için durum çalışması tercih edilmiştir. Durum çalışması, güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde çalışan ve durumları çok yönlü, sistemli ve derinlemesine inceleyen görgül bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 277).

2.2. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verilerinin toplanmasında yarı yapılandırılmış ve yönlendirici olmayan görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu tekniğin kullanılmasının nedeni araştırmanın amacına uygun olarak, görüşülen araştırmacıların tecrübelerinden faydalanarak onun iç dünyasını ortaya çıkarmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 277). Araştırmada kullanılan görüşme soruları araştırmacı tarafından ilgili alan yazın taraması yapılarak hazırlanmıştır. Oluşturulan görüşme soruları 3 alan uzmanı tarafından incelenerek kapsam geçerliliği gözden geçirilmiştir. Görüşmeler ortalama 15-20 dakika sürmüştür. Ayrıca veri toplama aracının uygulanmasına ilişkin etik kurul izinleri alınmıştır.

2.3. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu Diyarbakır ili merkez Yenişehir ilçesine bağlı ilköğretim kurumlarında çalışan 20 okul yöneticisinden oluşmaktadır. “*Araştırmada nitel araştırma yöntemine uygun amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği kullanılmıştır*” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 108).

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

<i>Değişken</i>	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Kadın	4	20,0
	Erkek	16	80,0
Medeni Durum	Evli	9	45,0
	Bekâr	11	55,0
Yaş	20-29 yaş	5	25,0
	30-39 yaş	9	45,0
	40 -49 yaş	6	30,0
Branş	Sınıf Öğretmeni	6	30,0
	Branş Öğretmeni	14	70,0

	1-9	6	30,0
Kıdem	10-19	10	50,0
	21 ve üstü	4	20,0

2.4. Verilerin Analizi

Okul yöneticileri görüşme formlarına düşüncelerini yazılı olarak iletmişlerdir. Daha sonra bu formlar araştırmacı tarafından, olduğu gibi bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bu formlar üzerinden gerekli kodlamalar yapılmıştır. Elde edilen bu verilerin analizinde ise betimsel ve içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırma verilerinin sunumunda katılımcılara verilen kodlardan yararlanılmış ve bazı görüşlerden doğrudan alıntılar yapılarak yorumlar desteklenmiştir. Bu araştırmada kodların ve kategorilerin elde edildiği okul yöneticileri görüşlerinden bire bir alıntı yapılarak ‘geçerlilik’ sağlanmıştır. Veri seti okunarak anlamlı birimler bulunmuş, kodlamalar yapılmış ve geçici temalar oluşturulmuştur. Kodlama işlemi yapılırken ilgili literatür göz önünde bulundurulmuştur. Betimsel içerik analizi 3 aşamada tamamlanmıştır. Birinci aşamada araştırma sorularında yola çıkılarak veri analizi için bir çerçeve oluşturulmuştur. Araştırma sorularına göre veriler dört ana tema altında düzenlenmesine karar verilmiştir. İkinci aşamada, bir önceki aşamada belirlenen ana temalara göre veriler okunup sınıflandırılmıştır. Üçüncü aşamada tema ve alt temalara göre veriler tanımlanmış ve gerekli alıntılarla ortaya çıkan bilgiler birbirleri ile ilişkilendirilerek sunulmuştur. Belirlenen kodlar daha sonra bu temalara göre düzenlenmiştir. Bu aşamadan sonra veriler tekrar bu tema ve kodlara göre düzenlenmiş ve kesinleştirilmiştir. Veri analizinin son aşamasında ise elde edilen bulgular açıklanmış, yorumlar ve sonuçlar sunulmuştur.

3. BULGULAR

Araştırmadan elde edilen bulgular araştırmanın dört ana temasına göre aşağıda verilmektedir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

1. Değerler eğitimi hakkındaki bilgilerinizi paylaşabilir misiniz? alt problemine ilişkin katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda Tablo 2’de verilmiştir.

Tema 1: Değerler eğitimi hakkındaki bilgiler

Tablo 2. Okul Yöneticilerinin değerler eğitimi hakkındaki bilgilere ilişkin kodların frekans dağılımı

Kodlar	f
1. Hayata hazırlar	5
2. Kişisel gelişimlerine katkı sağlaması	8
3. Akademik başarı sağlar	10
4. Karakterini şekillendirir	9
5. Tutum ve davranışları şekillendirir	8
6. İnsani duyguları ön plana çıkarır	11
7. Aile, çevre ve toplum ilişkilerini güçlendirir	15
8. Hoşgörüyü kazandırır	12
9. Duyarlılık kazandırır	13
10 Ahlaki duyarlılığını artırır	9

(OY: Okul Yöneticisi)

Okul yöneticileri “Değerler eğitimi hakkındaki bilgilerinizi paylaşabilir misiniz? sorusu yöneltmiştir. Elde edilen bulgular kodlanarak Tablo 2’de sunulmuştur. Tablo 2 incelendiğinde, araştırmaya katılan okul yöneticileri benzer ifadeler noktasında birleştikleri görülmüştür. Katılımcılara göre değerler eğitimi, eğitimin niteliğini ve verimliliğini artırmaktadır. Buna ilave olarak katılımcılar özellikle değerler eğitiminin akademik başarıya hizmet edeceğini, öğrencilerde eğitim donanımının daha kalıcı ve verimli olacağını belirtmişlerdir. “Değerler eğitimi hakkındaki bilgilerinizi paylaşabilir misiniz?” sorusuna verilen örnek yanıtlar aşağıdaki gibidir:

Değerler eğitimi hakkındaki bilgilerinizi paylaşabilir misiniz? Sorusuna ilişkin yöneticilerin ifadelerinden bazıları aşağıdaki gibidir.

Sadece akademik olarak değil belirlenen değerler etrafında bu eğitimin verilmesini onların hayata hazırlanması ve kişisel gelişimlerine katkı sağlaması açısından önemsiyorum. (OY1).

Bana göre değerler eğitimi, toplumu oluşturan bireylerin karakterlerinin insani değerler bağlamında şekillendirilmesidir. (OY3).

Değerler, insanların tutum ve davranışlarını etkiler; tutum ve davranışları belirleme, biçimlendirme ve yönlendirmede önemli rol oynarlar. (OY8).

İnsana değer kazandıran, İnsanı insan yapan, sosyal hayatta insanlar arasındaki ilişkileri derin ve samimi hale getiren, insanların iletişimde güven tesis eden, toplumları köklü ilişkilerle güçlendiren, kurumlar arasındaki iletişim kanallarının sağlam işleyişini sağlayarak devletlerin ömrünü uzatan adalet, yardımseverlik, dürüstlük, hakperestlik, cömertlik, fedakârlık, diğerkâmlık, gibi insani duyguların ön plana çıkarılması için yapılan çalışmalar bütünüdür. (OY12).

Bireylerin toplum içerisinde ortak yaşam alanları oluşturmaları ve beraber yaşayabilme gerekliliklerinin yerine getirilebilmesi için sadece yazılı kuralların yeterli olmadığı bilinmektedir. Bu ihtiyaçların giderilmesine en büyük katkı, özelden genele bireyin kendisinden başlayarak içerisinde yaşadığı aile, çevre, toplum, ülke ve hatta dünyada ortak kabul edilen değerler eğitimine duyulan ihtiyacı önemli kılmaktadır. Bunu gerçekleştirebilmek için değerler eğitimine her zaman ihtiyaç duyulmuş ve duyulmaya da devam edilecektir. (OY13).

Değerler eğitimi çocuklara insanlıkla ilgili temel değerlerin öğretildiği karakter eğitimidir. Değerler eğitimi hakkıyla uygulandığında çocuklara evrensel değerlerin kazandırılmasını sağlar. Hoş görü ve yardımlaşma gibi ilkeler aracılığıyla çocuklara değerlerin benimsetilmesini sağlar. (OY14).

Değerler eğitimi çok küçük yaşlardan itibaren verilmesi gereken bir eğitimidir. Değerler eğitimi öğrencilere temel insani değerlerin kazandırılması, değerlere karşı duyarlılık oluşturulması ve değerlerin davranışa dönüştürülmesini sağlamaya yönelik verilmesi amaçlanan bir eğitimidir. (OY18).

Değerler eğitimi bana göre kendi kültürümüzü, inancımızı öğrenip yaşayıp davranışlarımıza yansıtmaaktır. Davranışa dönen her değeri sosyal çevre içinde model olarak insana yansıtmaaktır. Değerler eğitiminin amacı bütün insanlığın ortaklaşa sahip olduğu evrensel değerlere vurgu yaparak iyi karaktere sahip ahlaki değerleri gelişmiş sorumluluk duygusu içinde hareket eden vatandaşlar yetiştirmektir. (OY20).

Yukarıda verilen cevaplar incelendiğinde yöneticiler genel olarak değerler eğitiminin öğrenciler üzerinde gerek akademik anlamda gerekse ahlaki anlamda olumlu katkılarının olduğunu ifade etmişlerdir. Benzer şekilde Kılıç Şahin (2010), İlköğretim okullarında sosyal bilgiler dersini yürüten 4. ve 5. Sınıf öğretmenlerinin değerlerin kazandırılmasına ilişkin görüşleri isimli araştırmasında katılımcı öğretmenlerin, değerleri toplum tarafından kabul edilen, davranışlara ve hayata yön veren, iyi vatandaş yetiştirmede önemli görülen unsurlar olarak tanımladığı sonucuna ulaştığı görülmektedir. Yine benzer bir çalışma da Aydın (2014) okullarda uygulanan değerler eğitimi öğrencilerin değerlere bağlı bir kişilik geliştirmesini sağladığını ifade etmiştir. Rokeach'a (1973) göre değerler eğitimi hakkında davranışların yönlendirilmesi ile ilgilidirler, süreklilik gösterirler, istenilen durum ve toplumsal anlayışı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Peker Ünal ve Şen (2019), yaptıkları çalışmaları sonucunda öğretmen adaylarından değer kazandırmaya yönelik görüşlerinin olumlu olduğu görüşüne ulaşmışlardır. Öte yandan Peker Ünal ve Şen (2019), araştırma sonucuna göre öğretmenlerin değerler eğitiminin en önemli akademik başarıyı etkilediği görüşüne sahip olmaları çalışmaların benzer yönünü oluşturmaktadır.

Tüm bu bağlamda yaşanan yüzyılda teknolojik gelişmeler ile birlikte değerlerin giderek kaybolduğu ve diğer taraftan toplum için son derece önem arz eden değerler eğitimi görmezden gelinmemelidir. Değerler eğitimi konusunda okul yöneticilerinin, öğretmenlerin, ailelerin, toplumun da işin içinde olarak öğrencilere, çocuklara değerler eğitimi nasıl verileceği değerlerin nasıl yaşama dâhil edileceği düşünülmelidir. Genel olarak bakıldığında özellikle değerler eğitimi fırsat eşitliği sağladığı, öğrencilerin okul çatısı altında verilen eğitimlerin kalitesini artırdığı söylenebilir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

2. *Okulunuzda değerler eğitimine ilişkin yapılan uygulamaları örneklerle açıklayabilir misiniz?* alt problemine ilişkin katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda Tablo 3'te verilmiştir.

Tema 2: Okulunuzda değerler eğitimine ilişkin yapılan uygulamaları örnekler

Tablo 3. Okul yöneticilerinin değerler eğitimine ilişkin yapılan uygulamalara ait kodların frekans dağılımı

Kodlar	f
1. <i>Kitap okuma</i>	9
2. <i>Film izleme</i>	15
3. <i>Çevre temizliği</i>	13
4. <i>Broşör ve sunumların hazırlanması</i>	9
5. <i>Okul panosunun süslenmesi</i>	11
6. <i>Ders içi etkinliğin yapılması</i>	4
7. <i>Drama yaptırma</i>	3
8. <i>Hikâye anlatma</i>	10
9. <i>Değerler ağacı hazırlanması</i>	13

Görüşmeye katılan okul yöneticileri değerler eğitimine ilişkin yapılan uygulama örnekleri bulgularına bakıldığında; film izleme, çevre temizliği ve değerler ağacı gibi uygulamaların yapıldığını ifade ettikleri görülmüştür. Katılımcı okul yöneticileri çocuklara kazandırmak istedikleri değerleri verirken eğitim sürecinde *uygulamalara* ilişkin görüşlerine bakıldığında okul yöneticileri farklı uygulamalar sürdürdüğü sonucuna ulaşılmıştır. Yöneltilen soruya ilişkin kendi ifadelerinden bir kaçısı aşağıdaki gibidir.

Kitap okuma ve film izleme etkinlikleri (OY1).

Sene başı öğretmenler kurulu toplantısında alınan kararlar her ay için bir değer belirlenip o ay boyunca belirlenen değerle ilgili çalışmalar yapılır. Örneğin değerimiz yardımlaşma olsun bu konuyla ilgili resim yaptırılıp en güzel resim ay sonunda törenle ödüllendirilebilir. Örneğin sorumluluk değeriyle ilgili çevreye karşı sorumluluk kapsamında herkes eline bir çöp poşeti alıp okul ve çevresi temizlenebilir. Örneğin hayvanlara karşı sevgi saygı konusu işlenip sokak hayvanlarına mama ve ya kalan yemekler verilebilir. (OY4).

Rehberlik öğretmenin öğrencilere uyguladığı sunumlardır. Örneğin Değerlerimiz ile ilgili hazırlanan broşür veya sunumların okul panosunda sergilenmesi dur. Ancak bunu öğrenci içselleştirmesi gerekir. (OY11).

Bu sene görev yaptığım okulda değerler eğitimi ile ilgili herhangi bir kurumsal çalışmaya rastlamadığımı söyleyebilirim. Bununla beraber her ders öğretmeni ve idare kadrosunda görev yapan öğretmenlerin bireysel olarak yaptığı çalışmalar elbette vardır. Sonuç olarak değerleri algılama ve önemine inanma insandan insana değişmektedir. (OY15).

Okulumuzda; hoşgörü, empati, nezaket, temizlik, paylaşım, iyilik, sevgi, şefkat, dayanışma, yardımlaşma ve saygı duyma konularında değerler eğitimi uygulamaları yapılmaktadır. (OY17).

Okulumuzda rehberlik saatlerinde değerler eğitimine ilişkin videolar izletilmektedir. İzletilen videolardan sonra öğrencilere sorular sorularak değerler üzerine öğrencilerin yorum yapması istenmektedir. Bunun yanı sıra okulda ara ara değerlere ilişkin panolar hazırlanmaktadır. (OY18).

Okulumuzda değerler eğitimine ilişkin ara ara tarihi yerlerin tanınması amacıyla geziler düzenlenmekte, tarihi şahsiyetlerin tanınmasına ilişkin panolar hazırlanmakta, değerler eğitimi kapsamında öğrencilere özlü sözler ve günün anlam ve önemine ilişkin yazılar hazırlanmaktadır. Ayrıca geçtiğimiz ay öğrencilerle beraber değerler ağacı hazırlanmış ve okulun girişindeki panoda sergilenmiştir. Bu değerler ağacında barış, hoş görü, huzur, sabır, başarı, sevgi, sağlık, yardımlaşma, iyi niyet, dostluk, mutluluk, empati gibi değerler tanıtılmıştır. (OY19).

Değerler eğitimi kapsamında öğrencilerimize empati, sorumluluk, çevre bilinci gibi konularda güzel sözler hazırlanmakta bu sözler A4 kağıtlarına yazdırılıp okul panolarında ve sınıftaki panolarda sergilenmektedir. Bunun yanı sıra okulumuzda değerler eğitimi kulübü mevcuttur. Bu kulüp çerçevesinde değerlere ilişkin özel gün ve haftalar kutlanmaktadır. (OY20).

Katılımcıların genel ifadelerine bakıldığında kitap okuma, film izleme, sunumların hazırlanması ve drama yaptırma gibi değerler eğitimi uygulamaları noktasında birleştikleri görülmüştür. Benzer şekilde Demirhan (2007) araştırmasında, öğretmenler küçük olan öğrencilere vermek istedikleri değerlerle ilgili video izleme, kitap okuma, şarkı söyleme ve rol canlandırma etkinliklerini tercih ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda pano hazırlama, mektup yazma etkinlikleriyle beraber, tartışma ortamı oluşturarak öğrencilerin farkındalıklarını harekete geçirmeye çalıştıklarını ifade etmiştir. Bu araştırma sonuçlarına göre yöntem teknikler her ne kadar birbirinden farklı olsa da muhakkak çalışmanın etkili olduğu sonucuna ulaşılabilir. Başlı ve Namlı (2017), sınıf öğretmenleri ile yaptıkları görüşmeler neticesinde, öğretmenlerin değerleri kazandırmada en çok drama, değerlerle ilgili hikâye anlatma ve örnek olaylardan yararlandıkları bulgusuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde drama ve örnek olaylardan yararlanma araştırmamızda okul yöneticilerinin kullandıkları uygulama örnekleri arasındadır. Can (2008)'in dördüncü ve beşinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerini araştırdığı araştırma sonuçlarında öğretmenlerinin değerler

eğitiminde en çok yaratıcı drama yöntemlerini kullandıkları sonunca ulaşmıştır. Bu durum, söz konusu araştırmamızın sonuçları ile aynı sonuca sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca aynı çalışmada kendi çalışmamızdan farklı olarak öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadıklarını anlamak için velilerle görüşme yöntemini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bu yöntem kendi çalışmamızda yer almayıp çalışmanın farklı sonuçlarını oluşturmaktadır.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Okullarda değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilerin okuldaki davranışları üzerindeki etkilerini örneklerle açıklayabilir misiniz? alt problemine ilişkin katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda Tablo 4'te verilmiştir.

Tema 4: Okullarda değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilerin okuldaki davranışları üzerindeki etkileri

Tablo 4. Okullarda değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilerin okuldaki davranışları üzerindeki etkilerine ilişkin kodların frekans dağılımı

Kodlar	f
1. Duyarlı davranır	17
2. İletişimi güçlenir	12
3. Eylemlerin farkında olur	13
4. Sorumluluk bilinci kazandırır	9
5. İnsan haklarına saygılı olur	19
6. Olumlu tavır takınır	14
7. Öz güveni artar	8
8. Sosyal ve duygusal gelişim sağlar	10

Katılımcı yöneticiler birbirine yakın görüşler bildirmişlerdir. Görüşme yapılan okul yöneticileri açısından ele alındığında, değerler eğitimi ile öğrencilerin davranışlarına olumlu yönde etki ettiği belirtilmiştir. Genel olarak literatüre bakıldığında eğitim ve öğretim kurumları olan okullarda yöneticilerin öğrencilerin hem bilişsel gelişimi hem de duyuşsal gelişimine katkı sağlamaya çalışılması ile birlikte öğrencilerin okul içinde ve okul dışında yapılan etkinliklerle değerlerin kazandırılması büyük önem taşımaktadır (Çetin, 2018). Eğitimin fertlerde demokratik tutum, alışkanlık ve inançlar geliştirerek iyi ve etkin vatandaş yetiştirme gibi hedefleri de kazandırmayı amaçlamaktadır. Son yıllarda dünyada yaşanan sorunlar ile birlikte ülkemizde de yaşanan toplumun ahlakına uygun olmayan davranışların artış göstermesi, değerlerin yeterince kazandırılmamasının bir sonucu olduğu ifade edilebilir (Erdem, 2011). Bulgulara ilişkin kendi ifadelerinden bir kaç aşağıdaki gibidir.

Bu konuda daha duyarlı davranmaya dikkat ettiklerini söyleyebilirim (OY1)

Örneğin dostluk değeri üzerine yoğunlaşarak (pano, drama, yarışma) arkadaşlar arası iletişimde olumlu bir dil geliştirilmesi hedeflenebilir. Böylece akran zorbalığına uğrayan, dışlanan ezilen kurban rolündeki öğrenciler de fark edilir. (OY5).

Olumsuz davranışları bir daha yapmamaya özen göstermeleri, yaptıkları davranışların yanlış davranış olduğunu öğrenmeleri gibi örnekler verilebilir. (OY7).

Yalan söylemenin yanlış ve sevilmeyen bir davranış türü olduğu bunun yerine insanın davranışlarının karşılığı ile yüzleşmesinin, yaptıklarının sorumluluğunu almasının kendi şahsiyet gelişimi için daha faydalı olduğundan bahsetmenin ve bu konuların süreklilik arz etmesinin öğrenci davranışlarını olumlu etkilediği görülmüştür. (OY8).

Okul ortamında gerçekleştirdiğimiz değerler eğitimine verebileceğimiz örneklerin başında öğrencilerin birbirlerinin haklarına saygılı duyduklarını görebilmekteyiz. Bunu daha da açacak olursak tam gün ve taşımali eğitim-öğretim veren okulumuzda öğlen arası yemek verilmemektedir. Öğrenci yoğunluğundan kaynaklı yemek dağıtımı öğrenci sıra düzenine göre yapılmaktadır. Bu dağıtım sırasında öğrencilerin sıra düzenine uygun davranarak diğer öğrencilerin sıra hakkına saygı duydukları ve sıralarını beklediklerini görmekteyiz. Değerler eğitiminin buradaki yansımaları örnek olarak gösterebilmekteyiz (OY9).

Özellikle çevre bilinciyle ilgili yapılan etkinliklerin öğrenciler üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu ve öğrencilerin çevre temizliği konusunda daha hassas davrandığı gözlenmiştir. Geçtiğimiz ay bu konuda öğrencilerle fidan ekme çalışmaları yapılmış ve öğrencilerin bu konuda çok istekli olduğu görülmüştür. Sevgi, saygı, hoş görü, özgürlük ve dürüstlük konusunda yapılan çalışmaların bazı öğrenciler üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu öğrencilerin hal ve hareketlerine daha çok dikkat ettiği görülmüştür. (OY10).

Yardımlaşma konusunda etkili olduğunu gördüm. Yardımlaşma konusundaki eğitimden sonra öğrenciler bana gelip maddi durumu kötü olan bir arkadaşları için ne yapabileceklerini ellerinden gelen bir şey olup olmadığını sordular. Bu bile eğitimin işe yaradığını gösterdi. Aynı zamanda okulda kaynaştırma öğrencisi olan bir öğrencimiz vardı. Empati ve iyi niyet konusunda yaptığımız eğitimden sonra öğrencilerin bu öğrenciye karşı olan tavırlarında olumlu anlamda bir değişiklik gözlemledim. (OY19).

Çocukların iletişim becerilerinde gelişme olduğu gözlenmiştir. Bunun yanı sıra iletişim becerileri konusunda verilen değerler eğitiminin bütün öğrenciler üzerinde olmasa da özellikle bazı öğrenciler üzerinde derslerde kendilerini tanıtırken ve diyalog kurarken, derslere katılırken nelere dikkat etmeleri ve nelerden kaçınmaları gerektiği konusunda etkili olduğu görülmüştür. (OY20).

Katılımcıların ifadeleri değerlendirildiğinde öğrencilerin okuldaki davranışları üzerindeki etkilerine ilişkin görüşlerinde benzer ifadeler kullandığı görülmektedir. Öztürk (2017) yaptığı çalışmada, Değerler Eğitimi Programının anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal duygusal gelişimlerine etkisini incelemiş araştırma değerler eğitimi programının çocukların sosyal duygusal gelişimlerini olumlu yönde desteklediği sonucuna ulaşmıştır. Ulaşılan bu sonuçlar yapılan bu araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir. Üner'in (2011), Erkuş'un (2012) ve Yazar'ın (2010) yaptıkları çalışmalarda ahlaki gelişimlerine katkı sağladığı, karakter ve benlik algılarını olumlu bir şekilde desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Ulaşılan bu sonuç araştırmanın sonucuyla örtüşmektedir. Dolayısıyla okulların çocuklar üzerinde etkili değerler eğitimi oluşturması için gerek okul içinde gerekse sınıf içerisinde değerler eğitimi sekteye uğratabilecek problemlerin ortadan kaldırılması değer anlayışının geliştirmesinde önemli olduğu ifade edilebilir. Tüm bu bağlamda yaşanan yüzyılda teknolojik gelişmeler ile birlikte değerlerin giderek kaybolduğu ve diğer taraftan toplum için son derece önem arz eden değerler eğitimi görmezden gelinmemelidir. Değerler eğitimi konusunda yöneticilerin öğretmenlerin, ailelerin, toplumun da işin içinde olarak öğrencilere, çocuklara değerler eğitimi nasıl verileceği değerlerin nasıl yaşama dâhil edileceği düşünülmelidir.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilerin akademik başarılarına etkisine ilişkin görüşlerinizi açıklayabilir misiniz? alt problemine ilişkin katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda Tablo 6'da verilmiştir.

Tema 4: Değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilerin akademik başarılarına etkisi

Tablo 5. Değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilerin akademik başarılarına etkisine ilişkin kodların frekans dağılımı

Kodlar	f
1. Derse karşı olumlu motivasyonu artar	6
2. Huzurlu bir sınıf ortamı oluşur	8
3. Empati ve çevre bilincine gelişir	10
4. Rahat ve hür düşünce ortamının oluşmasını sağlar	12
5. Pozitif atmosfer oluşturur	5
6. Sorumluluk bilinci oluşur	9
7. Başarıda artış sağlar	8
8. Hazırbulunuşluğu artar	11

Katılımcı yöneticiler birbirine yakın görüşler bildirmişlerdir. Alanyazında öğrencilerin başarısını geliştirmesine yardımcı olan değerler eğitiminin en önemli destekleyici unsur okul da ki müfredat programlarıdır. Değerlerin kazanılması gerek toplumsal anlamda gerekse akademik anlamda başarı getirmektedir. Bu yüzden okullarda tüm derslerde değerler eğitim kazanımları entegre edilmelidir. Son olarak değerler eğitimi okulun dışında aile ile sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Bulgulara ilişkin kendi ifadelerinden bir kaçışağıdaki gibidir.

Daha motivasyonlu okula devam ettiklerini gözlemliyorum. (OY4).

Bir öğrencinin okul başarısını artırmak istiyorsak öncelikle onun için güvenli bir okul aile arkadaş ortamı oluşturulması gerekir ki zihnini meşgul eden dikkatini dağıtan , odaklanmasının önüne geçen engelleri fark edelim. Örneğin okulda hiçbir arkadaşı olmayan sürekli arkadaşları tarafından dalga geçilen ve ya günah keçisi ilan edilmiş bir öğrencinin derslerine odaklanması zorlaşır. Huzurlu bir sınıf ortamı bu yüzden kıymetlidir. (OY7).

Sevgi saygı hoşgörü adalet yardımseverlik gibi temel değerler eğitimi ders içi ve ders dışında uygulandığında empati ve çevre bilincine gelişir böylelikle akademik başarıya katkısı olacaktır (OY11).

Yukarıda bir kısmından bahsettiğim değerlerin, insanın dünyasında yer etmesi ve oturması ile kendini tanıyan kendi kapasitesini gören insanlarla rekabet, kıyaslama, kıskançlık duygularına girmeden inandıklarına odaklanan insan daha rahat ve hür düşünce ve duygularla çalışmalarını yapacağı için akademik olarak daha başarılı olacaktır. (OY13).

Değerler eğitiminin okulumuz ve çevresinde oluşan pozitif atmosferin öğrenciler üzerinde olumlu katkıları olduğu gözlemlenmektedir. Bu olumlu katkıların öğrenci başarı düzeylerindeki yansımaları da bilinmektedir.(O15).

Uygun ve hakkıyla verilen değerler eğitiminin öğrencilerin bütün davranışlara etkisi olduğu gibi akademik başarısına da etkisi vardır. Değerler eğitimi kapsamında verilen sorumluluk bilinci sayesinde öğrenci sorumluluğunun farkına varabilir ve öğrenci olmanın gereğini yerine getirir. Sorumluluğunu yerine getiren öğrencinin de akademik başarısında yükselme meydana gelmektedir.(O16).

Başarı ve sorumluluk konusunda verdiğimiz eğitimlerin işe yaradığını söyleyebilirim. Dersleri kötü olan birkaç öğrencimde geleceğe karşı umut besleme ve başarı olabileceklerine karşı yapılan birkaç terapiden sonra öğrencilerin derslerinde önemli miktarda artış olduğu gözlemlendi.(OY17).

Değerler eğitiminin öğrencilerin akademik başarısına etki ettiğini düşünmekteyim. Özellikle iletişim becerileri konusunda öğrenciler kendini daha rahat ifade ettiğinden anlamadıkları yerleri sorma konusunda çekingenlik göstermemektedirler. Ayrıca sorumluluk bilinciyle ilgili verilen değerler kapsamında sonra ödevlerini yapmakta diğer günkü derslere hazırlıklı bir şekilde gelmektedirler. Kitap okuma konusunda da değerler eğitimi etkili olmakta buda özellikle Türkçe derslerinin gelişmesini sağlamaktadır.(OY20)

Katılımcıların genel ifadelerine bakıldığında öğrencilerin akademik başarılarına olumlu etkisi noktasında birleşmişlerdir. Schulting (2009), değerler eğitiminin akademik başarıya olan etkisinin incelediği araştırmasında değerler eğitiminin öğrencilerin ders başarısını olumlu şekilde etkilediği ve çocuklarda akademik başarıyı, motivasyonu ve sosyal becerileri arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Yuvacı, Şafak ve Şirin (2013), değerler eğitimi sayesinde çocukların akademik başarı, dil gelişimi, benlik algısı, sosyal gelişim, öğrenmeye istekli olmaları gibi birçok konuda olumlu etkilerinin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Epstein (1995) okuldaki eğitim sürecine değerler eğitiminin entegre olması ile okul atmosferinin iyileşmesine, ailelerin çocuğun eğitimine ilişkin becerilerin artmasına, aileler arasındaki etkileşim ve iletişimin oluşmasına ve öğretmenlerin işlerine katkıda bulunmasına yardımcı olacağını ifade etmektedir. Üner (2011)'in elde ettiği araştırma bulgularında değerler eğitiminin, öğrencilerin sosyal gelişimlerine olumlu etkiler sağladığını saptamışlardır. Bu durum, söz konusu araştırmamızın sonuçları ile aynı sonuca sahip olduğunu göstermektedir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın temel amacı doğrultusunda eğitim yöneticilerinin değerler eğitimi uygulamaları yönündeki görüşleri incelenmiştir. Değerler eğitimi hayat boyu devam eden öğrenme, öğretme ve tatbik sürecidir. Değerler eğitimi karakter eğitimidir. Bu eğitim ile amaçlanan sağlam karakterli kuşaklar yetiştirmektir. Değerler eğitiminde okulun etkisi çok büyüktür (Yalçın ve Şengül, 2004). Değerler eğitiminin benimsendiği toplumlarda bireyler kendisi ile barışıktır. Akademik seviyesi yüksektir. Bu durum kendisine ve çevresine olumlu olarak yansımaktadır. Değerler eğitiminin benimsendiği toplumlarda moral ve motivasyon değerleri artmaktadır. Kuşaklar arasında hoşgörü görülmektedir. Yine değerler eğitimi almış, özümsemiş ve fiiliyata geçirmiş bireyler sosyal ilişkiler de daha gelişmiştir. Tüm bu çerçevede okul yöneticileri okullardaki değerler eğitiminin yürütülmesi sürecinde en önemli görevi üstlenmektedir. Değerler eğitiminde öğretmenler için ilk aşama, bireylerin değerlerini benimseyip yaşamalarına olanak sağlamak, kendi tutumlarının ve davranışlarının açık ve doğru bir biçimde gelişmesine rehberlik etmektir. Eğitim yöneticilerinin okullarda yapılan değer eğitimi uygulamalarının öğrencilerin akademik başarılarına olumlu katkı sağladığı aynı zamanda öğrencilere sorumluluk ve çevre bilinci kazandırdığı görülmüştür (Dılmaç, 2002). Tüm bu bağlamda eğitim yöneticileri tarafından okullarda verilen değer eğitimi uygulamalarının öğrenciler üzerinde gerek akademik anlamda gerekse ahlaki anlamda olumlu katkılar sağladığını ifade etmişlerdir.

Öneriler

1. Eğitim yöneticileri, öncelikle “değerler eğitiminin” devamlılığının sağlanabilmesinin farkında olmalı, kapsamı ve amacı hakkında yeterli bilgiye sahip olmalıdır. Bunun için öğretim programlarında yer alan ve öğrencilere kazandırılması ön görülen değer/değerler eğitimi anlayışına ilişkin okulda lider konumda olan eğitim yöneticilerinin bilgi sahibi olması için eğitimler düzenlenebilir.

2. Araştırma sonucunda öğrenciler için rol-model olan eğitim yöneticilerinin bu durumu daha bilinçli bir şekilde gerçekleştirmeleri için bilgilendirilmeleri farkındalıkları eğitimler ile artırılmalıdır.

3. Yöneticiler, görev yaptığı okulu (öğretmenleri, öğrencileri, yardımcı personeli gibi) ve okulun bulunduğu çevrenin demografik yapısını iyi tanımalı veya tanımaya yönelik çalışmalar yapmalıdır. Çünkü okulda verilen değerler eğitiminin kalıcı olması için aile ve çevre tarafından desteklenmesi gereklidir. Bu bağlamda daha önce öğretmenler tarafından kullanılan çevre inceleme raporlarının daha etkin olarak yöneticiler tarafından da hazırlanması katkı sağlayabilir.

4. Eğitim yöneticileri okullarda değerler eğitimiyle ilgili yapılacak etkinliklere destek olmalı ve öğretmenleri bu konuda teşvik etmelidir.

5. Okullarda gerçekleştirilen değerler eğitimi uygulamalarının okul dışı yaşama olan olumlu etkisinin sürdürülmesi ve daha güçlü bir şekilde yürütülmesi için okul-aile işbirliğinin değerler eğitimi bağlamında daha etkin bir şekilde kullanılması önerilebilir. Bu doğrultuda okulda velilere yönelik de değerler eğitimi uygulamaları yapılarak konuyla ilgili bilgilendirme gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Ankara.
- Alavı, H. R., & Rahımpoor, T. (2010). Correlation of Manager's Value Systems and Student's Moral Development in High School and Pre University Centers. *Educational Management Administration the Leadership*, 38(4), 423-442.
- Avcı, E. (2011). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretmenlerinin karakter eğitimine dair öz yeterliklerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, M. Z. (2012). *Okulda değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aydın, M. Z. (2014). Okulda çalışan herkesin görevi olarak değerler eğitimi. İçinde Değerler Eğitimi Buluşması. Ceceli Eğitim Kurumları, Ankara. <http://www.degeregitalimi.com/makaleler/makaleler.html>. Erişim Tarihi: 21.01.2022.
- Başçı Namlı, Z. (2017). Sınıf öğretmenlerinin perspektifinden değerler eğitiminin incelenmesi: Erzurum örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 343-367.
- Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve besinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Çağlayan, A. (2003). *Ahlâk pusulası ahlâk ve değerler eğitimi*. İstanbul: Değerler Eğitimi Yayınları.
- Çankırılı, A. (2015) *Ailede ve okulda değerler eğitimi*. Zafer yayınları. İstanbul
- Çetin, G. (2018). Değişen değerler ve eğitim, *Millî Eğitim Dergisi*, 161(1), 1-10.
- Demirhan İşcan, C. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dilmaç, B. (2002). *İnsanca Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Epstein, J. L. (1995). School, family and community partnerships: caring for the children we share. *Phi Delta Kappan*, 76(9), 701-712.
- Erdem, A. R. (2011). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 55-72.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikolojisi Dergisi*. 45: 59-76.
- Öztürk, N. (2017). *İlköğretim düzeyindeki kitaplarda yer alan metinlerin değer öğretim yaklaşımlarına göre incelenmesi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Rokeach, M.A. (1973). *Nature of human values*. New York: The Free Press.

- Schulting, A.B (2009). *The kindergarten home visit project: a kindergarten transition intervention study department of psychology and neurosciences*. Duke University Dissertation Submitted In Partial Fulfillment Of The Requirements For The Degree Of Doctor Of Philosophy In The Department Of Psychology And Neurosciences In The Graduate School Of Duke University.
- Ulusoy, K. Dilmaç, B.(2015) *Değerler eğitimi*. Pegem akademi. Ankara.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2012). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Üner, E. (2011). *Okul öncesi eğitim programındaki 36-72 aylık çocuklara farklılıklara saygı eğitimi kazandırmanın öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Yalçın, S. K. & Şengül M. (2004). Dede Korkut Hikâyelerinin çocuk eğitimi açısından öne sürdüğü değerler ve ortaya çıkarmak istediği tip üzerine bir değerlendirme, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 209-223.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yuvacı, Z., Şafak, M. ve Şirin, N. (2013). Okul öncesi çocuklarına değerler eğitimi verirken davranış geliştirme merkezli öğrenme yöntemi uygulayan öğretmenlerin görüşleri. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, 5, 122-135.